

11

Kertomus C. F. Meinanderin tutkimuksista Lapuan Pitkän-
mäen kivikautisella asuinpaikalla v. 1945.

Kertomukseen kuuluu Esihistoriallisen osaston
luettelo 11491-93, valokuvat
sekä neljä karttaa.

Helmikuun 2. päivänä 1945 ilmoitti maanviljelijä Jussi Muilu löytäneensä kivikautisia saviastianpaloja Lapuan pitäjän Liuhtarin kylän Pitkässämäessä sijaitsevasta hiekkakuopasta. 26. 4. 45 ilmoitti Lapua-seura että paikalta edelleenkin ajettiin hiekkaa, minkä takia Muinaistieteellinen toimikunta nimismiehen välityksellä toistaiseksi kielsi hiekanoton paikalta.

Esihistoriallisen osaston kesäohjelmaan otettiin Pitkänmäen tutkiminen ja tehtävä joutui allekirjoittaneelle. Suoritin kaivaukset paikalla kahdessa otteessa, 11.- 16. 6. Toimikunnan kustannuksella sekä 16. - 22. 7. Lapua-seuran ja Etelä-Pohjanmaan maakuntaliiton kustannuksella.

Pitkämäki sijaitsee Haapakosken kylän Kojolan talojen kohdalta pohjoiseen Ojutkankaalle vievän tien kummallakin puolella noin 2 km Kojolasta. Paikalla on hyvin suuria hiekkakuoppia, ja laajoilla alueilla on pintamaa parin metrin syvyyteen saakka kuorittu pois. Maaperä on enimmäkseen hienoa kivetöntä hiekkaa, sekä sen alla savea, paikotellen soraa. Muilun keksimä löytöpaikka sijaitsee tiestä itään n. 300 m Aukusti Piisilän metsäpalstalla, jossa hiljattain oli avattu n. 8 x 5 m suurinen hiekkakuoppa. Asuinpaikka-alue ulottui kuitenkin laajemmallekin ainakin naapuripalstoille Lauri Kangasluoman peltosarkaan ja Vihtori Kytöluhdan metsäpalstaan. Kivikautista kulttuurimaata havaitsin länteen aina Ojutkankaan tienreunalle saakka. Tien länsipuolella sensijaan en todennut kulttuurikerrosta. Itäiseen suuntaan rajoittui asuinpaikka soistuneeseen saviniittyyn, jonka läpi virtasi Koivunevanluoma-niminen puro. Asuinpaikan pohjoisrajaa ei varmuudella todettu, mutta uskottavinta on, että rajan

tässä suunnassa muodostaa n. 3 m korkea soraharjanne (ranta-akkumulatio). Asuinpaikka-alue viettää loivasti etelään ja tässä suunnassa todettiin asuinpaikan rajaksi 57.40 m:in korkeuskäyrä (kts. karttaa).

2
1
Asuinpaikka vaakittiin lähtökohtana Kojolan myllyn luona oleva kiintopiste. Kiintopiste liittyy v. 1923 suoritettuun Lapuanjoen perkaussuunnitelmaan, jonka mukaan sen korkeus on 46.63 m eli 36.70 m y.mp. Koska en voinut pitemmäksi ajaksi jättää käynnissä olevia kaivaustöitä vaakitsin Lapuanjoen vedenpinnan Kojolankosken niskalla. Se oli 0.79 m kiintopisteen yläpuolella eli siis 37.49 m. y.mp. Koska Lapuanjoki Teikarinkosken ja Kojolankosken välillä ei laske kuin 3 sm oletin vedenpinnan Koivunevanluoman suussa samaksi kuin Kojolankosken niskalla. Tämän mukaan punnitsin Koivunevanluoman alajuoksulla olevan kiintopisteen 45.70:ksi m:ksi. Tämä kiintopiste kuuluu Vaasan maatalousinsinööripiirin vaakitsemaan Koivunevanluoman punnitussysteemiin, jonka mukaan sen korkeus on 17.59. Pitkänmäen kaivausalueen lähellä sijaitsee toinen kiintopiste, jonka korkeus on mainittu 29.21:ksi m:ksi eli siis 57.32 m y.mp. Tästä kiintopisteestä vaakitsin kaivausalueen kiintopisteiden korkeudeksi 59.27 m ja 58.49 m y.mp.

Asuinpaikan aikuisen rantalinjan koetin määrittellä pääkaivausalueella sekä koekuoppien avulla. Kaivausalueen länsipäässä loppuivat runsaammat löydöt ruuduissa D 25 ja E 25 ja niiden alapuolella sijaitsevista ruuduista D 26 - E 26 löytyi keramiikkaa ainoastaan ruudun korkeammassa itäpuoliskossa. Ruudusta E 26 itään päin kaivetusta koeojasta ei löytynyt kuin yksi kvartsi-iskos. Kulttuurimaa oli näissä ruuduissa hyvin heikko, luultavasti vesiperäisen maan puhteeksihuhtomana. Alimmat jäljet punaiseksi poltetusta hiekasta totesin 56.96 m:n korkeudella. Runsaammin löytyi keramiikkaa vasta korkeudesta 57.30 ylöspäin (korkeus tarkoittaa maanpinnan korkeutta).

Koska maanpinta pääkaivausalueen kohdalta viettää itään, voi ajatella, että täällä on tapahtunut vyörymistä ja että täällä

tehdyt havainnot eivät olisi paikkaansa pitäviä, avasin koe-kuoppia kolmessa rivissä (kts. karttaa). Ensimmäisellä linjalla loppuivat kulttuurimaa ja löydöt - ainoastaan kvartssia - kuoppien IV ja V välillä, eli siis 57.5 - 57.3 m y.m.p. Lauri Kangasluoman löytämä kirves (11493) oli löytynyt n. 57.4 m:n korkeudelta. Toisella linjalla loppui kulttuurimaa kuoppien XVI ja XVII välillä eli siis 57.6 - 57.4 m y.m.p. Myöskin löytöjen alaraja oli sama.

Kolmannella linjalla, joka sijaitse n. 60 m pääkaivausalueelta etelään, kulttuurimaa loppui ruutujen XXV ja XXVI välillä eli siis 57.6 - 57.1 m y.m.p. Alimmat löydöt tavattiin ruudusta XXV. Näistä koekuopista päätellen on asuinpaikan ranta 57.5 m y.m.p. (huom. maanpinnan korkeus).

Pääkaivausalueella kaivettiin kaikkiaan 126² m. Kulttuuri-kerros - punaksi palanutta ja paikoittain nokista hiekkaa - oli 40 - 45 cm vahva. Muutamien paikoin se oli kuitenkin vahvempi. Niinikään oli ruuduissa A 4, A 8, A 13 sekä B-C 22, B-C-D 23 syvempiä kohtia, joissa kulttuurimaata oli aina 75:n sm:n syvyyteen asti. Tulisijoja ei tavattu. Kiviä oli hyvin niukasti; jotkut niistä olivat hauraiksi palaneet. Yllämainitut kuopat ovat ehkä kuitenkin tulenpitopaikkoja tai ehkä saviastianpolttopaikkoja, päätellen siitä että näissä kuopissa oli runsaasti huonosti palaneita saviastianpalasia sekä kahdessa paikassa palamatonta savea. Tolpanreiänjälkiä en havainnut enkä myöskään muita jäännöksiä asunnosta. Kaivausalueen itäosan pohjoispuolella oli kuitenkin puolikuunmuotoinen n. 30 sm korkea hiekkavalli, joka todennäköisesti alkujaan on luontainen rantadyyni, mutta joka siitä päätellen, että löydöt sen sisäpuolella olivat hyvin runsaat loppuen kokonaan sen ulkopuolella, todennäköisesti on liittynyt kivikaudenaikaiseen asuntoon. Paikka jäi suurimmaksi osaksi tutkimatta.

Asuinpaikan alapuolella kaivausalueen länsipäässä oli lähdesuoni.

Löydöt.

Asuinpaikalla tavatut teräkalut edustavat mykevälappeista

pyöreäteräistä, läpileikkaukseltaan suiponsoikeaa Jäkärkä-tyyppiä lähenevää kirvesmallia. Niiden lisäksi mainittakoon liuskeinen veitsi, pienoistaltan uusintateelmä, kvartsinen rombinmuotoinen nuolenkärki(?). Kvartsia oli kohtalaisesti, mutta esineitä vähän; liuskeiset pikkuesineet puuttuivat kokonaan, samoin piikivi.

Saviastianpaloja oli hyvin runsaasti, varsinkin kulttuurikerroksen pohjalla. Osa niistä on koristettu hienolla kampaleimalla tehdyin geometrisin sommitteluin. Runsaasti esiintyy paloja, joissa kampaleimat tai viivaleimat ovat asetetut vaakasuoriin tai vaakaja pystysuoriin riveihin. Joukossa on myös paloja, joissa esiintyy pieniä ja suuria kuoppia Uskelan keramiikan tapaan. Vaikkakin keraaminen löytöaineisto siis on melko heterogeeninen, niin mitään eri löytöalueita ei voitu todeta. Niinpä esiintyi kaikkia mainittuja astiakoristeluja sekä pinta- että pohjakerroksissa ja kaivausalueen sekä alemmassa ^{ista} länsipäässä että ylemmässä itäpäässä.

Korkeuteensa nähden asuinpaikka liittyy läheisesti muihin Lapuan kivikautisiin asuinpaikkoihin. Löydöistä päättäen Pitkänmäen asuinpaikka on Tiistenjoen asuinpaikkaryhmää nuorempi mutta Hatunluoman ryhmää vanhempi.

Helsingissä 16. 10. 1945.

Kertomus C. F. Meinander'in tutkimuksista Lapuan Pitkämäen kivikautisella asuinpaikalla v. 1946.

Kertomukseen kuuluu Esihist. os. luettelo n:o 11608, valokuvat sekä kartta.

V:n 1946 heinäkuussa jatkoin edellisenä vuonna aloittamani kaivauksia Lapuan Pitkämäen kivikautiselle asuinpaikalla. Viime vuodesta lähtien oli paikalta ajettu runsaasti hiekkaa, ja oli ajo myös tullessani Lapualle käynnissä. Yhteensä oli täten hävietty n. 160 m². Kaivoin nyt n. 230 m² suuruisen alueen, joka sijaitsi välittömästi edellisen kaivausalueen eteläpuolella sekä asuinpaikan entien uhatulla kohdalla. Tutkittu ala riittänee hiekanotto-tarpeeseen ensi kesään saakka.

Kulttuurikerroksen vahvuus vaihteli 35 - 55 sm:iin. Viime kerralla olin kiinnostunut eräästä n. 50 sm syvästä ja useita metrejä laajasta syvänteestä, joka sijaitsi silloisen kaivausalueen pohjoispuolella. Joskin suurin osa siitä oli jo hävitetty, oli kuitenkin sen verran jäljellä, että saatoin todeta kuopan olevan sekundäärisen, koska kulttuurikerros tällä kohdalla oli vain n. 10 sm paksu sekä melkein löydötön.

Ruudussa h 5 paljastettiin kokonaisuudessaan se kuoppa, joka viime vuonna havaittiin. Kuoppa oli n. 2 x 2 m ja n. 1 m:n syvyinen. Pohjassa oli savikerros, jonka alta

löytyi joukko polttamattomia luita. Savesta löytyi palaneita savikappaleita. Kuopassa oli runsaasti palon jälkiä. Onko kysymyksessä kuoppaliesi - huom. kuitenkin polttamattomat luut - vai jokin muu laite en voinut ratkaista. Mahdollista on että kuoppa on pienehkö korsu.

Useasta kohdasta löytyi punamultaläiskä. Enimmäkseen niitä havaittiin n. 20 sm maanpinnasta ja suunnilleen saman verran kulttuurikerroksen pohjasta. Niiden suuruus vaihteli 10 x 10 - 20 x 30 ja paksuus 5 - 15 sm. Läiskien sisästä tai ympäriltä ei löydetty mitään esineitä eikä myöskään keramiikkaa enemmälti, joten ei liene syytä pitää niitä hautojen merkinä. Punamulta oli monessa tapauksessa kohtalaisen heikkoa ja vahvasti paikalliseen hiekkaan sekoittunutta.

Löydöistä mainittakoon keramiikka-aines, joka on samankaltainen kuin edellisen vuoden kaivauksissa löydetty. Nytkin tehtiin se huomio että useimmissa tapauksissa saviastianpalat muodostivat ikäänkuin maton kulttuurikerroksen pohjassa. Tämä keramiikka oli huonosti säilynyt, ja sellaisetkin kappaleet, jotka verraten hyvin saatiin talteen otetuiksi hajosivat kuljetuksen aikana kuivuessaan niin, ettei niitä luetteloidessani ollut kuin muruja jäljellä. Mainittujen saviastianpalasten läheltä ja alta löytyi usein polttamatonta hiekkaan sekoitettua savea - epäilemättä saviastiantekoon käytettävää raaka-ainetta.

Huomioitavaa on ettei koko asuinpaikalta, vaikka sitä onkin kaivettu jo 356 m², toistaiseksi ole löydetty ainakaan kivistä ladottua liedensijaa tai kodanpohjaa. Sensi-

jaan on hyvin runsaasti saviastiantekoon viittaavia merkkejä. Paikka onkin ollut siihen sovelias, koska siellä on tarjolla sekä hiekkaa että savea (ja liejua). Että paikalla varmasti on asuttu osoittavat kiviesineiden kohtalainen runsaus sekä palaneet luumurut, mutta mahdollista on että siellä ei ole oleskeltu muuta kuin kesäisin, jolloin ei kiviä liesiä varten vaivauduttu keräämään.

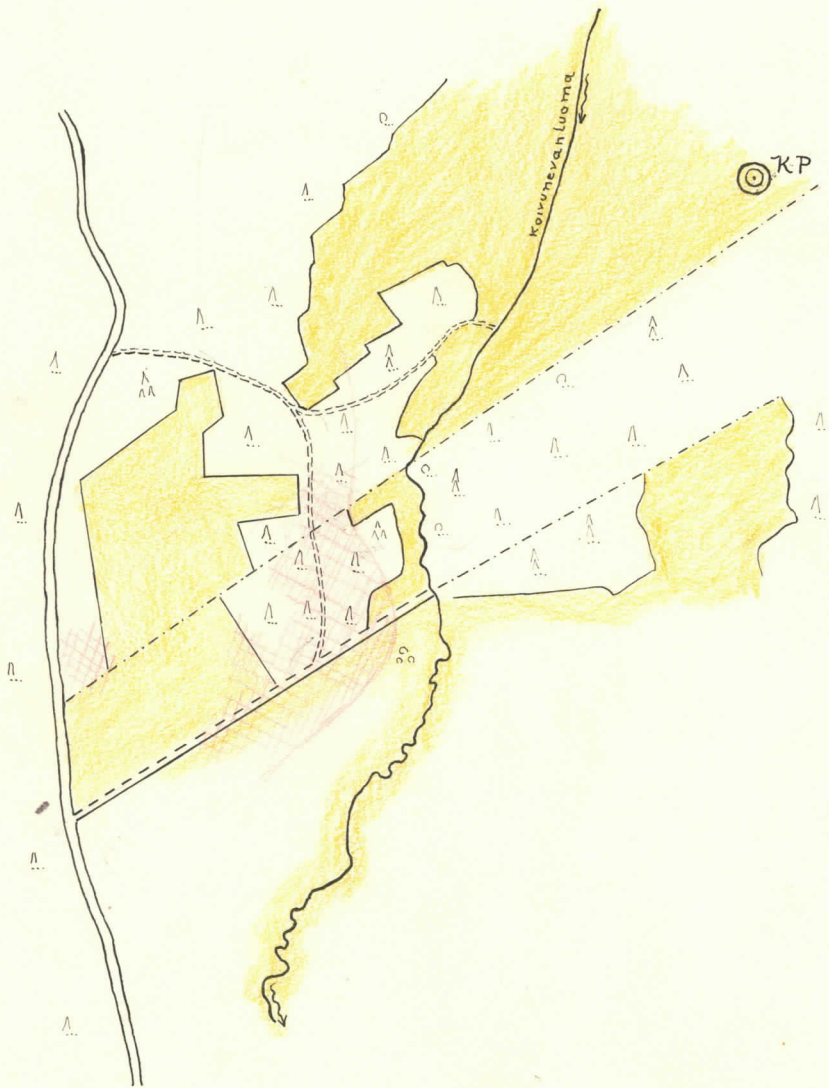
Koska täytyy olettaa että asuinpaikka on ollut käytössä ainostaan sen sijaitessa merenrannalla, on sen käyttöaika ollut verraten lyhyt (ehkä 100 v.). Herättää niin ollen huomiota, että keramiikassa on sekä selvästi nuorempaa tyypillistä kampakeramiikkaa että n.s. Uskelakeramiikkaa. Ehkä tämä olisi siten selitettävissä että paikalla on käyty saviastioita tekemässä vielä senkin jälkeen kun meri on sieltä loitoontunut.

Helsingissä 5. 3. 1947.

C-F. Meinander

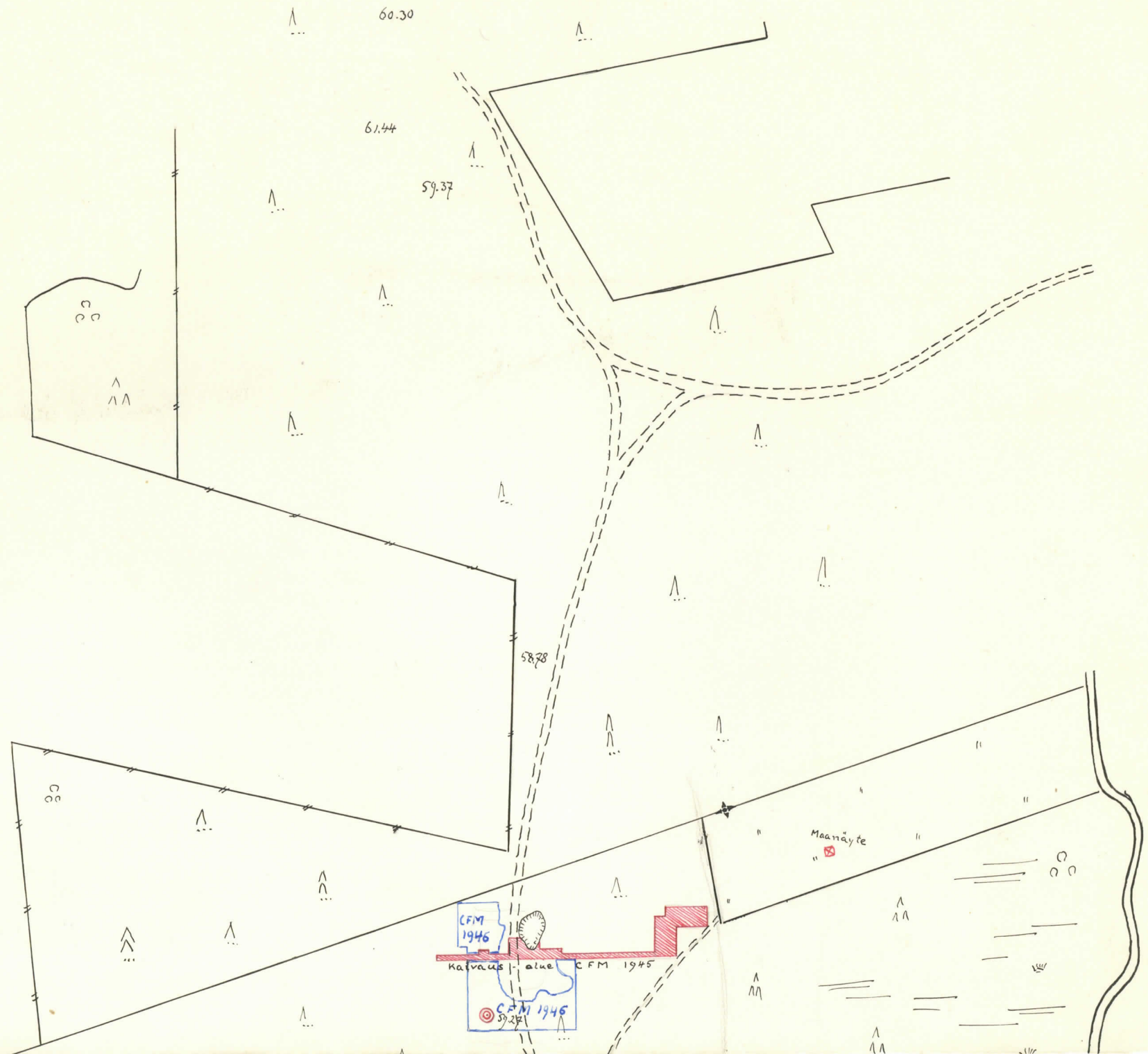

Lapuan Pitkänmäen kivikau-
tinen asuinpaikka 1:8000

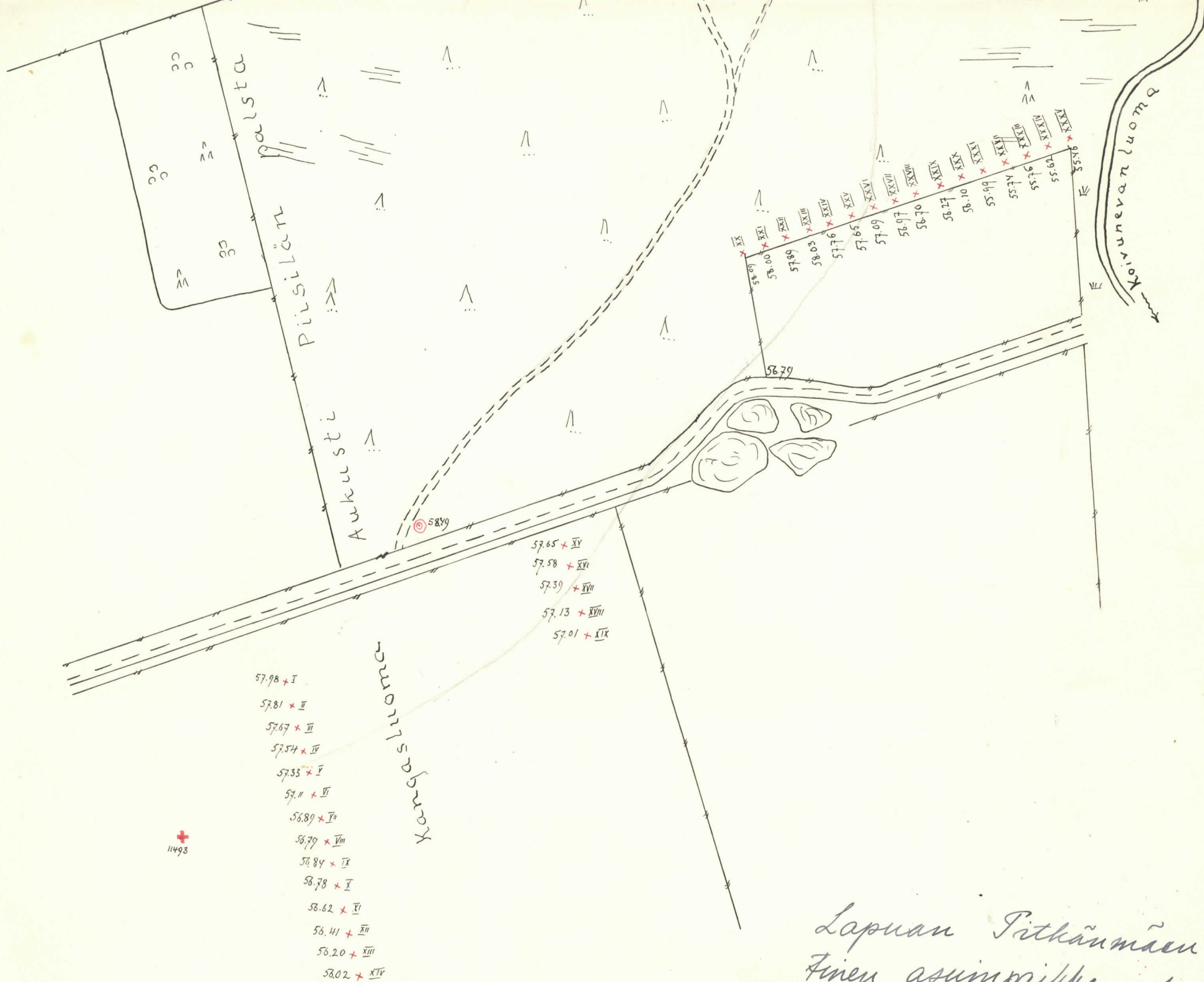

Vihatori
Kytöluhta

CFM 1946
Käivänselä
CFM 1945
CFM 1945
59.25

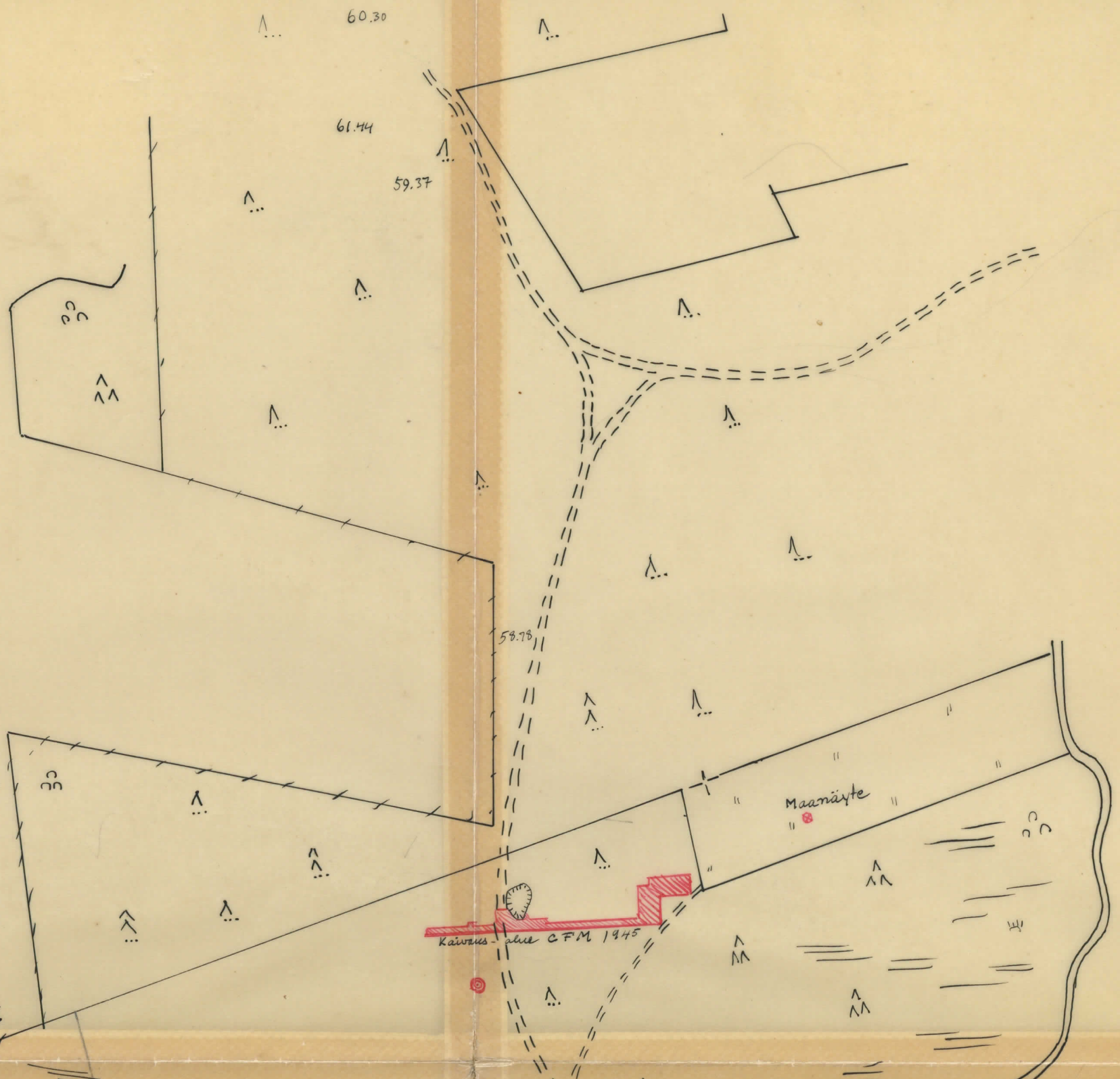
Maanäynte

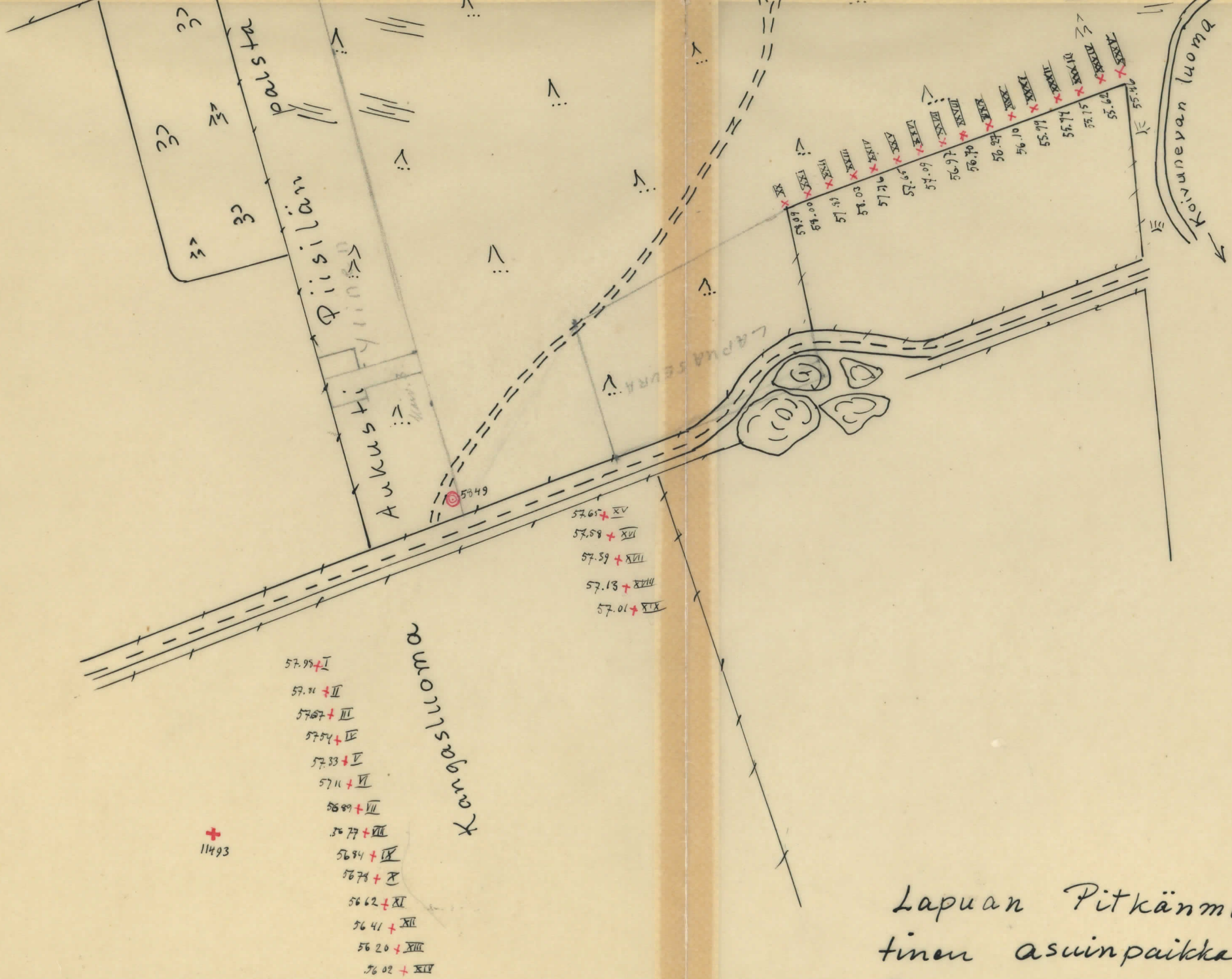

Lapuan Pitkämäen kivikau-
 Finen asuinpaikka 1. 1000.
 Piirränyt C.F. Meinander 1945.

Ky Hölvuhta
Vin tori

Lapuan Pitkänmäen kivi-
 aineen asuinpaikka 1:1000
 Piirt. C. F. Meinander 1945

Lapua, Liuhtarin kylä,
 Pitkämäen kivikautisen
 asuinpaikan kaivausalueet
 vv. 1945 ja 1946.

1:100

